

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

1966 - 1967

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΥΡΤΙΔΗ
1967

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

(18 Φεβρ. 3 Μαρτ. 1878 - 1 Ὀκτ. 1966)

Διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τοῦ Ἰ. Καλιτσουνάκη ἐξέλιπεν ἀκόμη ἓνας ἐκ τῶν ὀλίγων ἐπιζώντων κληρονόμων τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐν Ἑλλάδι.

Τὰ ἔμφυτα πνευματικά του προσόντα καὶ ἡ πρὸς τὴν φιλολογίαν κλίσις του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἤδη ἐκδηλώσει ὡς μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου Χαλῶν, ἐν συνεχείᾳ δὲ αἱ πανεπιστημιακαὶ σπουδαὶ του ἐν Ἀθήναις (1894 - 1901) — ὅπου ἐμαθήτευσεν εἰς κορυφαίους κλασσικούς φιλολόγους καὶ ἱστορικούς, ὡς οἱ Κωνστ. Κόντος, Γεώργ. Χατζιδάκις, Σπυρ. Βάσης, Γρηγόριος Βερναρδάκης, Π. Καρολίδης καὶ Σπυρ. Λάμπρος — διεμόρφωσαν τὰ ἐπιστημονικά του διαφέροντα καὶ καθώρισαν τὴν ὑψηλὴν στάθμην τῶν κριτηρίων του. Τέλος ἡ διειρημένη (1902 - 1904) μετεκπαίδευσίς του εἰς Ἰέναν καὶ τὸ Βερολῖνον ἐνίσχυσε τὸν ἐπιστημονικὸν ὄπλισμόν του ὑπὸ τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῶν καθηγητῶν Eucken, Gelzer, Delbrück, Wilamowitz καὶ Ed. Meyer.

Ὁ Καλιτσουνάκης εἶχε τὴν εὐφυΐαν νὰ σταθμίξῃ τὴν ἀξίαν τῶν διδασκάλων του καὶ τῶν ἐκτὸς τῶν Πανεπιστημίων ἐρευνητῶν καὶ τὴν συμβολὴν ἐκάστου εἰς τὴν πρόοδον τῆς κλασσικῆς φιλολογίας. Εἰς τὴν ἐκτενῆ ἀνασκόπησιν περὶ τῆς «Ἀναβιώσεως τῶν κλασσικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι», τὴν ὁποίαν πρὸ δεκαετίας ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Ἑπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθηνῆσι Παν/μίου (Η', 1957 - 58, σελ. 324 - 450), συμπληρῶν καὶ συγχρονίζων παλαιότερον ἄρθρον του περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι φιλολογικῶν μελετῶν (ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ., τόμ. 10, σελ. 1007 - 1013), ἐκτὸς τοῦ δαυλιθοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου παρέχει σοφὰς κρίσεις καὶ ἐπιγραμματικούς χαρακτηρισμούς προσώπων καὶ φιλολογικῶν ρευμάτων. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, συντεταγμένον εἰς ὕφος καθαρὸν καὶ ἀνεπιτήδευτον, ὁ Καλιτσουνάκης ἐμφανίζεται ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν δίνην τῶν γλωσσικῶν παθῶν καὶ τὴν ἀγαλίνωτον ἀμετροέπειαν τῶν παλαιωτέρων

φιλολογικῶν ἐρίδων. Ἦτο εἰλικρινῆς θιασώτης τῆς κριτικῆς ὀξυνοίας καὶ γραμματικῆς δεινότητος τοῦ Κόντου καὶ τοῦ Βάση, ταυτοχρόνως ὁμως ἀπεδοκίμαζε τὴν ἐπιστημονικὴν στειρότητα καὶ ρηχὴν δημοκοπίαν τοῦ Μιστριώτου, ἐξῆρε δὲ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀντιπάλου τῶν Γρηγορίου Βερναρδάκη, τοῦ ὁποῖου τὸ Ἑρμηνευτικὸν Λεξικὸν ἐθεώρει «μέγιστον καὶ ὄλως πρωτότυπον ἔργον καὶ κατόρθωμα».

Ἡ ἀντιπάθειά του πρὸς τὴν μισαλλοδοξίαν καὶ ἡ μέριμνα νὰ κατανοῇ τὸν ἄλλον καὶ νὰ ἀπονέμη *suum cuique* ὑπηγόρευον τὴν στάσιν του εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ καὶ διοικητικὰ ζητήματα. Ἴσως ἐντεῦθεν ἐπήγαζον ἡ περισσὴ ἀνεκτικότης του καὶ ἡ μακροθυμία, ὅταν ἡ φύσις τῶν προβλημάτων ἀπῆτει δραστηρίαν ἐνέργειαν καὶ μαχητικότητα. Δὲν ἠνείχτετο νοσοῦσας καταστάσεις, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπεδύετο εἰς ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα διὰ νὰ τὰς ἐξαλείψῃ. Εἶναι λ.χ. χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἀνεμείχθη εἰς τὴν περὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ πλατωνικοῦ «Συμποσίου» διαμάχην οὔτε ἀπέκρουσε τὰς πολλαχόθεν κατὰ τοῦ Ἰ. Συκουτρῆ διεξαγομένας ἐπιθέσεις, καίτοι, συμφώνως πρὸς τὸν Ἑσωτερικὸν Κανονισμόν τῶν ἐκδόσεων τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης», εἶχεν ἀναγνώσει τὸ χειρόγραφον καὶ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια τῆς ἐτοιμαζομένης ἐκδόσεως. Ἐκ τῶν ὑστέρων ὁμως μὲ συντριβὴν καὶ σθένος ὑπερήσπισε τὴν μνήμην καὶ τὴν τιμὴν τοῦ προῶρος ἐκλιπόντος ἐπιστήμονος καὶ ὑφισταμένου του, ὅτε παρουσίαζεν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (συνεδρία 21.10.1937) τὸν II, 1 ον τόμον τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ σειρᾷ Teubner. Ἡσθάνετο μάλιστα ἔκτοτε ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν παρρησίαν του ἐκείνην.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ του ὑπηρεσία εἰς σχολεῖα τῆς περιοχῆς Χανίων ἐτερματίσθη διὰ τοῦ διορισμοῦ του (1906) εἰς τὴν ἔδραν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἀνέλαβεν ἐπίσης ἐντολὴν διδασκαλίας τῆς μεσαιωνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ αὐτὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Ἡ παμψηφεί ἐκλογή του (1924) ὡς καθηγητοῦ τῆς Ἀτακτικῆς ἔδρας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον δὲν τὸν ἐστέρησε τοῦ προνομίου καὶ τῆς χαρᾶς νὰ διδάσκῃ τὰ Ἑλληνικὰ ἐπὶ ἐξάμηνον καὶ ἐν τῇ Δύσει καὶ νὰ παρακολουθῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν δραστηριότητα τῶν Εὐρωπαϊῶν συναδέλφων του.

Ἡ προσωπικὴ ἐπαφὴ διηυρύνθη ἔτι περαιτέρω ἀργότερον διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τακτικῆς ἐκπροσωπήσεως τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν — τῆς ὁποίας διετέλεσε τακτικὸν μέλος ἀπὸ τοῦ 1926 ἐπὶ τεσσαράκοντα

ἔτη — εἰς ξένα συνέδρια τῆς Διεθνούς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως τῶν Βρυξελλῶν.

Ἡ συγγραφικὴ δημιουργία τοῦ Καλιτσουνάκη, μετὰ τὴν δημοσίευσιν παιδαγωγικῶν ἀρθρῶν, ἐστράφη κατ' ἀρχάς εἰς τὴν διερεύνησιν τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ γραμματείας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Καρποὶ τῆς ἐρεύνης ὑπῆρξαν μελετήματα περὶ τῆς σημασιολογικῆς ἐξελίξεως τῶν λέξεων «ὄσπον καὶ ὄψάριον», «προσφάγιον», «ἱερός», τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτὰ, κυρίως δὲ ἡ σταχυολόγησις καὶ κριτικὴ διαπραγμάτευσις «τῶν παρ' Εὐσταθίῳ μεσαιωνικῶν καὶ νέων ἑλληνικῶν ἐρμηνευμάτων». Ἡ τελευταία, ἐκτυπωθεῖσα τὸ πρῶτον τμηματικῶς ἐν τῇ σειρᾷ τῶν *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen* (1909 - 1919) ἐκυκλοφορήθη τῷ 1919 ὡς βιβλίον ἐξ 113 σελίδων ἐν Βερολίῳ. Ἀτυχῶς ἡ πολύτιμος αὕτη λεξιλογικὴ ἐργασία, τὴν ὁποίαν ἐπήνεσαν οἱ Paul Kretschmer καὶ Karl Dieterich, παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἡμιτελῆς παρὰ τὴν προσδοκίαν τοῦ ὅτι μελλοντικῶς θὰ ὠλοκληροῦτο εἰς τὰς σελίδας ἑλληνικοῦ περιοδικοῦ (βλ. σελ. 113).

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐν Βερολίῳ μαθητῶν τοῦ ἐξεπόνησεν ἐν τῇ γλωσσικῇ Συλλογῇ Göschen Νεοελληνικὸν Ἀναγνωστικόν, Ἑλληνογερμανικοὺς διαλόγους, Γραμματικὴν τῆς καθαρουόσης («*Grammatik der neugriech. Schriftsprache*», 1927) καὶ νέαν βελτιωμένην καὶ συμπληρωμένην ἔκδοσιν τῆς Γραμματικῆς τῆς δημώδους Ἑλληνικῆς Γλώσσης τοῦ A. Thumb («*Grammatik der neugriech. Volkssprache*», 1928 καὶ, εἰς 3ην ἐπισημημένην ἔκδοσιν μετὰ προσφάτου γλωσσικῆς βιβλιογραφίας, 1963). Ἡ γοητεία, τὴν ὁποίαν ἤσκει ἐπ' αὐτὸν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν τῇ ἀδιαλείπτῳ συνεχείᾳ της, καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς προσπαθείας τοῦ διὰ τὴν συλλογὴν ὕλης ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων (κωμικῶν, ρητόρων, ἱστορικῶν) πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς καθ' ἡμέραν τότε λαλουμένης Ἀττικῆς. Ἀναμφιβόλως οἱ περισπασμοὶ περὶ πολλαπλᾶ διοικητικὰ καθήκοντα παρεκίωλυσαν τὴν εὐδόωσιν καὶ τῆς ὠραίας ταύτης προσπαθείας.

Ἡ συμβολὴ τοῦ εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ μεταγενεστέραν φιλολογίαν συνίσταται περαιτέρω εἰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν προδρομικῶν ποιημάτων, ἐκδόσεις μεσαιωνικῶν ἐγγράφων ἢ λογοτεχνικῶν κειμένων, ἐξονυχιστικὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ Περί ξενιτείας ποιήματος, μελέτην περὶ Ματθαίου Δεβαρῆ κ.ἄ.

Ὡς κλασσικὸς φιλόλογος ἦτο πλήρως ἐνημερωμένος εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ στάδια ἐξελίξεως τοῦ κλάδου τοῦ ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ'

ἡμῖν. Τεκμήρια τούτου ἀποτελοῦν ὁ ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν ἐναρκτήριοσ λόγος του (12 Νοεμβρ. 1925, Ἐπιστ. Ἐπετ. Φιλολ. Σχολ. Παν/μίου Ἀθηνῶν, Α', σελ. 1-37), ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἐπισκόπησις τῶν κλασσικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι, αἱ ἐμπερίστατοι μονογραφίαι καὶ τὰ εἰδικώτερα ἄρθρα του ἐν τῇ Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα καὶ τῷ Λεξικῷ τοῦ «Ἡλίου» περὶ Ὀμήρου καὶ Ὀμηρικοῦ ζητήματος, Πλάτωνος, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, Δημοσθένους, τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματολογίας μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν ἐπιταφίων λόγων, νεκρολογίαι εἰς τὸν Wilamowitz καὶ τὸν Jaeger κ.ἄ.

Εἰς τὸν τομέα τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων προέτεινε διορθώσεις εἰς τὸ «Συμπόσιον» (β' ἐκδ.) καὶ εἰς τοὺς «Χαρακτήρας» τοῦ Θεοφράστου ἐν τῇ σειρᾷ τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης» τῆς Ἀκαδημίας.

Ἐξ ἄλλου ἐδημοσίευσεν εἰς ξένα περιοδικὰ βιβλιοκρισίας καὶ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Φιλολ. Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, εἰς τὸ Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος, εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Δημιουργίαν» κ.ἄ. ποικίλα φιλολογικὰ καὶ ἀρχαιογνωστικὰ μελετήματα περὶ Ὀρφέως παρὰ Πλάτωνι, τοῦ Goethe καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τοῦ Ἀδ. Κοραῆ, τῆς λέξεως «ἱερός» παρ' Ὀμήρῳ, τῆς πολιτείας τοῦ βασιλέως Φιλίππου καὶ τῶν ρητόρων Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου, τῆς προφητικῆς δυνάμεως τοῦ Πλάτωνος τῆς ψυχομαντείας τῶν ἀποθνησκόντων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φιλολογίᾳ καὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Πλούταρχον («Πλούταρχειω»).

Ἄλλ' ἡ προσφορὰ τοῦ Ἰ. Καλιτσουνάκη εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν διανόησιν δὲν ἐξαντλεῖται διὰ τῶν φιλολογικῶν πονημάτων του, συνδέεται πρὸς τὴν καθόλου συμπεριφορὰν καὶ τὸ ἦθος του ὡς ἐπιστήμονος καὶ ὠρίμου πνευματικοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἀποστρεφόμενος τὰ πάθη, τὴν ἐκζήτησιν καὶ τὰς ἀκρότητας ἐμπράκτως ἀπεδείκνυεν ὅτι δὲν ἐφανατίζετο, δὲν ἐκόμπαζεν οὔτε ὑπετίμα τοὺς ὁμοτέχνους του, ἀλλ' ἔχων συναίσθησιν τῆς πραγματικότητος προσέβλεπε μὲ κατανόησιν τοὺς ἀντιπάλους του, ἀκόμη καὶ τοὺς διαβολεῖς του.

ΜΙΝΩΣ Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗΣ

Ε.Υ.Δ τῆς Ε.Π.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006